

[دومین همایش ملی روانشناسی مدرسه]

[اردبیل، دانشگاه محقق اردبیلی]

[دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی]

[۲۳ اردیبهشت ۹۵]

رابطه عملکرد خانواده با مسئولیت پذیری و رشد اجتماعی نوجوانان

عبدالجواد احمدی^۱، قاطمه باقرزاده^۲

چکیده

پژوهش حاضر رابطه عملکرد خانواده با مسئولیت پذیری و رشد اجتماعی نوجوانان را مورد بررسی قرار داده است. این پژوهش از نوع توصیفی و به روش همبستگی انجام شده است. جامعه آماری آن کلیه دانش آموزان متوسطه اول شهر قزوین، سال تحصیلی ۹۴-۱۳۹۳ بوده که حجم آن ۸۲۵۰ نفر است. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران ۳۲۲ نفر است که با روش نمونه گیری خوشه ای چند مرحله ای، انتخاب شده اند. برای جمع آوری داده ها از پرسش نامه های رشد اجتماعی و ایترمن، مقیاس مسئولیت پذیری پرسش نامه روان شناختی کالیفرنیا و ابزار سنجش خانواده بر مبنای مک مستر استفاده شده است. یافته های به دست آمده حاکی است بین عملکرد کلی خانواده با مسئولیت پذیری و رشد اجتماعی نوجوانان رابطه مثبت وجود دارد. میزان مسئولیت پذیری و رشد اجتماعی نوجوانان دختر و پسر تفاوت معنا دار ندارد. رگرسیون چند متغیره نشان داد که خرده مقیاس های حل مسئله، ایفای نقش و آموزش عاطفی می توانند میزان مسئولیت پذیری نوجوانان را پیش بینی کنند و خرده مقیاس های ارتباط، ایفای نقش و آموزش عاطفی قادر به پیش بینی رشد اجتماعی نوجوانان هستند.

کلید واژه ها: عملکرد خانواده، مسئولیت پذیری، رشد اجتماعی.

دومین همایش
ملی روانشناسی
مدرسه

^۱. استادیار، گروه روان شناسی، دانشگاه بین المللی امام خمینی (ره) قزوین. شماره تماس: ۰۹۱۲۳۸۱۲۹۰۵ - abahmadi۳۳۸@gmail.com

^۲. دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه روان شناسی، دانشگاه بین المللی امام خمینی (ره) قزوین. شماره تماس: ۰۹۱۰۴۶۸۸۹۲۱ -

baqerzade.f.۶۹@gmail.com

[دومین همایش ملی روانشناسی مدرسه]

[اردبیل، دانشگاه محقق اردبیلی]

[دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی]

[۲۳ اردیبهشت ۹۵]

مقدمه

در بین دوره‌های زندگی، دوره‌ی نوجوانی (۱۸-۱۳ سال) شروع آمادگی برای بلوغ^۱ با تمام تجلیات آن از جمله، استقلال، مسئولیت پذیری، انطباق و مواردی از این دست است. در این دوره که حدّ فاصل بین کودکی و بزرگسالی است، نوجوان به تدریج از رفتار کودکانه دست می‌کشد و کم‌کم در پی رسیدن به رفتار بزرگسالی است (ماسن^۲ و همکاران، ۱۳۸۵). فرد در این دوره در پی دستیابی به مجموعه‌ای از ارزش‌ها و کسب هویت شخصی است که بخش اعظم آن هویت اجتماعی است. نوجوانی یک دوره‌ی پویا و هیجانی برای افراد است که منجر به ایجاد تغییرات جسمی، شناختی، اجتماعی، عاطفی و محیطی می‌شود و همچنین باعث تغییر در روابط فرد یا خانواده، دوستان، مدرسه و اجتماع می‌شود. ابتدای این دوره با تغییرات و بلوغ فیزیکی و جسمانی همراه است و در مراحل پایانی با رشد و بلوغ شناختی همراه می‌شود (برک^۳، ۱۳۸۹). بنابر مراحل رشدی اریکسون^۴، نوجوانی مرحله پنجم گستره‌ی زندگی فرد است که با عنوان «هویت در برابر سردرگمی نقش‌ها» مطرح است. در این دوره مهمترین مسأله یا چالش فرد کسب هویت و ایفای نقش بزرگسال است. بنابراین رشد اجتماعی^۵ و مسئولیت پذیری^۶ در این دوره از اهمیت زیادی برخوردار است تا نوجوانان بتوانند در آینده آنچه را که جامعه از آنها انتظار دارد انجام دهند.

امروزه با گسترش نظام شهری و پیچیده شدن هر چه بیشتر روابط در قالب نقش‌های متعدد، باعث شده که مسئولیت پذیری به یک موضوع مهم پژوهشی در جامعه شناسی، روان شناسی و حوزه‌های دیگر تبدیل شود. مفهوم مسئولیت پذیری به تعهد^۷، وظیفه و تعلق افراد و گروه‌ها اشاره دارد و مورد توجه پژوهشگران علوم اجتماعی است. جامعه شناسان کلاسیکی مانند دورکیم^۸، وبر^۹ و زیمل^{۱۰} از جمله مسائل جوامع مدرن را فرد گرایی افراطی، کاهش اخلاق جمعی و اختلال در مسئولیت پذیری عنوان می‌کنند (گیدنز^{۱۱}، ۱۳۸۵).

^۱ -puberty

^۲ - Mussen

^۳ -Berk

^۴ -Erickson

^۵ - Social develop ment

^۶ -responsibility

^۷ -Commitment

^۸ -Durkaim

^۹ -Veber

^{۱۰} -Zeimel

^{۱۱} -Giddens

[دومین همایش ملی روانشناسی مدرسه]

[اردبیل، دانشگاه محقق اردبیلی]

[دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی]

[۲۳ اردیبهشت ۹۵]

مسئولیت پذیری، وظیفه شناسی و عمل کردن براساس نظم و مقررات از ویژگی‌های نسبتاً پایدار میان فردی و درون فردی افراد است که یادگیری نیز در آن تأثیر دارد. گاف^۱ (به نقل از گال^۲، ۲۰۰۸) معتقد است که مسئولیت پذیری تا اندازه‌ای با مردم آمیزی و خویشتن داری همبسته است اما همچنین باید به ارزش‌های افراد که عامل مهمی در چارچوب زندگی آنها است، نیز تأکید کرد. افرادی که دارای احساس مسئولیت بالایی هستند، پیامدهای رفتار خود را می‌پذیرند و قابل اطمینان هستند. آنها نسبت به ساختار اجتماعی بزرگتر احساس تعهد کرده و به عهد خود وفا می‌کنند. طبق دیدگاه گاف افراد جامعه ستیز افراد مسئولی نیستند، چون مدام متوجه نیازهای خود هستند. فرد مسئول به ارزش‌های اخلاقی، اجتماعی و مدنی پایند است. از این رو با توجه به مواردی که گفته شد می‌توان مسئولیت پذیری را این گونه تعریف کرد:

مسئولیت پذیری بیانگر احساس و عملی است که افراد در چهارچوب موقعیت و نقش خود به طور آگاهانه و آزادانه نسبت به امور گوناگون اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و سایر جنبه‌های زندگی خود بروز می‌دهند (کلبی^۳، ۲۰۰۳) همچنین می‌توان گفت، مسئولیت پذیری، تعهد و مسئولیتی است که فرد نسبت به خودش (عقاید، ارزش‌ها، وظایف شغلی و خانواده) دارد. (بلونکت^۴، ۲۰۰۳). کلمز^۵ (۱۳۸۵) احساس مسئولیت را یکی از ویژگی‌های شخصیتی انسان می‌داند که عبارت است از، قابلیت پذیرش، پاسخ دهی و بر عهده گرفتن کاری که انسان درخواست می‌شود و فرد می‌تواند آن را بپذیرد یا نپذیرد. در واقع وی معتقد است که مسئولیت-پذیری یک تعهد و الزام درونی از سوی فرد برای انجام مطلوب کلیه فعالیت‌هایی است که از وی درخواست می‌شود. گلاسر^۶ (۱۳۸۴) مسئولیت پذیری را با سلامت روانی^۷ ارتباط می‌دهد و می‌گوید افراد هر قدر مسئولیت بیشتری داشته باشد و امکانات و توانایی انجام این مسئولیت‌ها را نیز داشته باشد، از سلامت روانی بیشتری برخوردار خواهند بود.

مسئولیت پذیری و رشد اجتماعی را می‌توان هم‌تراز هم دانست که با هم رابطه دارند. برای این که فرد مسئولیت پذیر باشد باید به سطح مطلوبی از بلوغ یا رشد اجتماعی رسیده باشد. رفتار اجتماعی پایه و اساس زندگی هر فرد را تشکیل می‌دهد و رشد اجتماعی نیز به نوبه‌ی خود سبب اعتدال رشد عقلانی و سایر جنبه‌های رشدی فرد می‌گردد. رشد اجتماعی همانند رشد جسمانی کمیته‌ی به هم پیوسته است که به مرور زمان کمال می‌یابد و برای بیشتر افراد در طول زندگی به طور طبیعی در برخورد با تجربه‌های گوناگون حاصل می‌شود (امیرتاش و همکاران، ۱۳۸۵). کسانی که در این زمینه به شکوفایی رسیده‌اند، دارای مهارت‌هایی در زمینه‌ی روابط اجتماعی هستند که می‌توانند با توجه به این مهارت‌ها به راحتی با مردم زندگی آسانی داشته باشند. توجه به این نکته بسیار مهم

^۱ Gaff

^۲ Gall

^۳ Colby

^۴ Blounket

^۵ Colmze

^۶ Gallasser

^۷ Mental health

است که نقص مهارت های اجتماعی عامل تعیین کننده ای در افزایش مسائل و مشکلات ذهنی و روانی افراد است. کسب مهارت های اجتماعی نشان دهنده ی بلوغ و رشد اجتماعی افراد است (مؤوته^۱، ۱۹۹۹). یکی از خصوصیات نوجوانانی که دارای سطح مطلوبی از رشد اجتماعی هستند، این است که این افراد توانایی استفاده از مهارت های اجتماعی را دارند؛ به عبارت دیگر، این افراد می دانند چگونه رفتار کنند تا خوشایند دیگران باشند. در واقع آنها رفتارهایی از خود بروز می دهند که قادر به تعامل مؤثر و اجتناب از پاسخ نامطلوب در برخورد با دیگران و محیط هستند. (راهنما و علیین، ۱۳۸۷).

منظور از رشد اجتماعی، توانایی فرد در روابط اجتماعی است. به طوری که بتواند با افراد جامعه اش هماهنگ و سازگار باشد. به عبارت دیگر، وقتی فرد را اجتماعی می خوانند که نه تنها با دیگران باشد بلکه قادر به همکاری با آنان نیز باشد. رشد اجتماعی مهمترین جنبه ی وجود هر شخص است؛ چون فرض بر این است که افراد بدون داشتن رشد اجتماعی و مهارت های لازم قادر نیستند با دیگران و محیط به طول مطلوب تعامل داشته باشند و وظایف خود را انجام دهند (بلمان^۲، ۱۹۹۴). از این رو می توان رشد اجتماعی را این گونه به طور خلاصه تعریف کرد: رشد اجتماعی مجموعه ی متوازی از مهارت های اجتماعی، عاطفی و رفتارهای انطباقی فرا گرفته شده است که فرد را قادر می سازد با افراد دیگر و محیط روابط مطلوب و متقابل داشته باشد و واکنش های مثبت بروز دهد و از رفتارهایی که پیامد منفی دارند، اجتناب ورزد (کالتریج^۳ و میلبرن^۴، ۱۳۸۵).

هر سخنی درباره ی تربیت کودک و نوجوان بدون توجه به نقش حیاتی عملکرد خانواده ناقص است. پژوهشگران در مورد نقش و عملکرد خانواده و در رابطه با رشد شناختی و اجتماعی و اخلاقی و یا مسئولیت پذیری اتفاق نظر دارند (آدامز^۵، ۱۳۸۰؛ به نقل از راهنما و علیین، ۱۳۸۷). رفتار اجتماعی و جامعه پذیری کودکان و نوجوانان از ابتدا از رفتار اعضای خانواده تأثیر می پذیرد. به همین جهت کمک به رشد اجتماعی کودکان و نوجوانان یکی از مهمترین وظایف خانواده است.

خانواده نخستین نهاد زندگی اجتماعی برای فرزندان است و نقش بسیار مهمی در شکل گیری عادات و اندیشه های فرزندان دارد. تأثیر نفوذ خانواده بر ابعاد مختلف رشد اجتماعی و عاطفی کودک و نوجوان فراوان است. پایه ی اولیه ی شکل گیری احساس خود ارزشمندی^۶، عزت نفس^۷، خودانگاره^۸، پرورش مهارت های اجتماعی، احساس مسئولیت و سایر جنبه های اجتماعی - عاطفی

^۱ - Moote

^۲ - Beelman

^۳ - Caltrich

^۴ - Millbern

^۵ - Adamz

^۶ - Self-worth

^۷ - Self esteem

^۸ - Self- concept

[دومین همایش ملی روانشناسی مدرسه]

[اردبیل، دانشگاه محقق اردبیلی]

[دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی]

[۲۳ اردیبهشت ۹۵]

فرزندان در خانواده است (ورشورن^۱، ۱۹۹۶). همچنین خانواده مهم‌ترین سازمانی است که بستر ساز رشد و رفاه جسمی، روانی و اجتماعی فرزند و عامل رسیدن وی به تعادل فیزیکی روانی و اجتماعی است (وود^۲، ۱۹۹۶؛ به نقل از میرزایی علویچه و همکاران، ۱۳۹۲).

عملکرد خانواده به زمینه‌هایی مانند توانایی خانواده در هماهنگی با تغییرات، حل تعارض‌ها و تضادها، همبستگی بین اعضاء، اعمال الگوها و رعایت حد و مرز افراد و اجرای اصول این نهاد با هدف حفاظت از کل سیستم خانواده را می‌توان نام برد (گلدنبرگ^۳ و گلدنبرگ، ۱۳۸۲). ابزارهای متفاوتی برای سنجش عملکرد خانواده وجود دارد: یکی از دلایل تنوع این ابزارها این است که پژوهشگران از نظر مفهومی در زمینه کارکرد خانواده اتفاق نظر ندارند و هر کدام از آن‌ها بر بعد‌های خاصی از کارکرد خانواده‌ها توجه دارند. طبق الگوی مک مستر^۴ ابعاد مهم کارکرد هر خانواده شامل زمینه‌هایی مانند حل مسئله، ارتباط، نقش‌ها، همراهی عاطفی، آموزش عاطفی و کنترل رفتار مربوط می‌شود و تمام خانواده‌هایی که در این زمینه‌ها مشکل دارند دارای کارکرد ضعیفی هستند (گلدنبرگ و گلدنبرگ، ۱۳۸۲). در واقع، می‌توان گفت عملکرد خانواده به توانایی خانواده در انجام وظایفی که بر عهده دارد، از جمله تأمین نیازهای عاطفی، روانی، فیزیولوژیکی، مادی و .. اطلاق می‌شود. خانواده‌ی کارا به خانواده‌ای گفته می‌شود که قادر به تأمین این نیازها باشد. در مقابل خانواده‌ی ناکارآمد قادر به تأمین کامل این نیازها نیستند.

با توجه به پیچیدگی جوامع امروزی و روابط اجتماعی افراد، لزوم پرداختن به خصایص اجتماعی نوجوانان و عامل‌های مرتبط با آن بیش از پیش احساس می‌شود. از آنجا که نوجوانان نیروی فعال و آینده‌ساز هر جامعه‌ای هستند، بررسی مسئولیت‌پذیری و رشد اجتماعی آنها ضرورت و اهمیت زیادی دارد. در واقع، رشد اجتماعی و مسئولیت‌پذیری نوجوانان یکی از اهداف مهم خانواده‌ها، مدرسه و جامعه است که باید در این برهه زمانی حساس نوجوانان را راهنمایی کنند تا مسیر صحیح خود را طی کنند، چرا که در غیر این صورت مسیر انحرافی را در پیش خواهند گرفت. امروز، ناسازگاری، بی‌مسئولیتی، عدم رعایت هنجارهای اجتماعی و مشکل در همکاری و مشارکت جوانان از جمله نگرانی‌های عمده است که در محافل مختلف علمی مورد توجه و بحث قرار گرفته و همایش‌های مختلف آسیب‌شناسی نوجوانان و جوانان نمونه‌ای از آن است.

عدم سازگاری و بی‌مسئولیتی افراد را می‌توان ناشی از جامعه‌پذیری ناقص و عدم رشد کافی آن‌ها دانست که موجب شده افراد نتوانند قواعد و رفتارهای اجتماعی را یاد بگیرند. این در درازمدت می‌تواند شیرازه‌ی نظام اجتماعی را به هم بریزد. با توجه به این که انسان موجودی اجتماعی است و برای این که بتواند به زندگی اجتماعی خود ادامه دهد، داشتن روابط صحیح و سالم با دیگران

^۱ - Verschuren

^۲ - Woode

^۳ - Goldenberg

^۴ - MC master

بسیار ضروری است. تعداد روزافزون افرادی که در برقراری ارتباط با دیگران مشکل دارند و یا افرادی که دچار اضطراب، افسردگی و مسائلی از این دست هستند، ضرورت پژوهش در این حیطه را توجیه می‌کند.

هدف پژوهش حاضر بررسی رابطه‌ی بین عملکرد خانواده با مسئولیت پذیری و رشد اجتماعی نوجوانان است. در واقع پژوهش حاضر در پی پاسخ به این پرسش است که آیا عملکرد خانواده با مسئولیت پذیری و رشد اجتماعی نوجوانان رابطه دارد؟

طرح سوال‌های اصلی پژوهش

- ۱- آیا بین عملکرد خانواده و مسئولیت پذیری نوجوانان دختر و پسر رابطه وجود دارد؟
- ۲- آیا بین عملکرد خانواده و رشد اجتماعی نوجوانان دختر و پسر رابطه وجود دارد؟
- ۳- آیا میزان مسئولیت پذیری در نوجوانان دختر و پسر تفاوت وجود دارد؟
- ۴- آیا میزان رشد اجتماعی در نوجوانان دختر و پسر تفاوت وجود دارد؟

روش

نوع و طرح پژوهش: پژوهش حاضر از نوع توصیفی و دارای الگوی هیستگیک است. از نظر بنیادی و یا کاربردی بودن نیز پژوهش حاضر را می‌توان در دسته‌ی پژوهش‌های بنیادی و برای افزایش دانش و آگاهی در حیطه‌ی موضوع مورد پژوهش دانست. **جامعه‌ی آماری، نمونه و روش نمونه‌گیری:** شامل کلیه‌ی دانش‌آموزان دختر و پسر دوره‌ی متوسطه‌ی اول (راهنمایی) مدارس دولتی روزانه‌ی ناحیه‌ی ۱ و ناحیه‌ی ۲ و ناحیه‌ی آموزش و پرورش شهر قزوین است که در سال ۹۴ - ۱۳۹۳ مشغول به تحصیل بوده‌اند و تعداد جامعه ۸۲۵۰ نفر دانش‌آموز هستند.

در این پژوهش از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای استفاده خواهد شد. روش انتخاب نمونه به این صورت است که ابتدا به طور تصادفی از هر کدام از مناطق آموزش و پرورش قزوین ۴ مدرسه (۱ مدرسه‌ی دخترانه و ۱ مدرسه‌ی پسرانه در دوره‌ی متوسطه‌ی اول) انتخاب خواهد شد و سپس به طور تصادفی ۲ کلاس درس از هر مدرسه انتخاب می‌شود. حجم نمونه ۳۲۲ نفر انتخاب شده است و با توجه به نزدیک بودن نسبت دختر و پسر جامعه، نسبت آن در نمونه نیز برابر در نظر گرفته شده است.

ابزار پژوهش

الف) خرده‌مقیاس مسئولیت‌پذیری پرسشنامه‌ی روان‌شناختی کالیفرنیا: این پرسشنامه ۴۲ ماده دارد و با هدف سنجش میزان مسئولیت‌پذیری افراد بهنجار بالای ۱۲ سال تهیه شده است (مارنارت^۱، ۱۳۸۵). آزمودنی‌ها به صورت [موافقم، مخالفم] به سؤال‌های آن پاسخ می‌دهند. ضرایب پایایی^۲ این پرسشنامه با استفاده از روش الفای کرونباخ و تصنیف محاسبه شده که به ترتیب برابر با ۰/۷۶ و ۰/۸۸ به دست آمده است (گاف، ۱۹۸۷؛ به نقل از فرامرزی، ۱۳۸۴). در ایران نیز حمزه لویی (به نقل از طباطبایی و همکاران، ۱۳۹۰) پایایی این خرده‌مقیاس را با استفاده از روش دو نیمه‌سازی سؤال‌های زوج و فرد، برابر با $r = 0.65$ به دست آورد.

۱. Marnart

۲. reliability

[دومین همایش ملی روانشناسی مدرسه]

[اردبیل، دانشگاه محقق اردبیلی]

[دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی]

[۲۳ اردیبهشت ۹۵]

در پژوهش دیگر نیز موسوی ضریب پایایی این مقیاس را با سه روش دونیمه‌سازی سؤال‌های زوج و فرد، آلفای کرونباخ و گتمن محاسبه کرده است که به ترتیب با ۰/۶۹، ۰/۷۰ و ۰/۶۹ به دست آمد. همچنین برای بررسی ضریب اعتبار این خرده مقیاس از روش ملاکی همزمان استفاده شد و مقدار آن برابر ۰/۶۱ بود که در سطح ۰/۰۰۱ معنی‌دار است؛ و این حاکی از اعتبار مطلوب و رضایت بخش این خرده مقیاس است.

ب) **ابزار سنجش خانواده**: که یک پرسشنامه‌ی ۶۰ سؤالی است و برای سنجیدن کارکرد خانواده مبتنی بر مدل مک مستر از سوی اپستین^۱، بیشاپ^۲ و بالدوین^۳ در سال ۱۹۸۳ تهیه شده است که ۶ بعد خانوادگی و ۱ بعد عملکرد کلی خانوادگی را می‌سنجد. خرده مقیاس‌های FAD به این شرح است:

حل مسئله: این بعد توانایی خانواده را در حل مسال و مشکلاتی که برای یک عضو یا کل خانواده رخ می‌دهد، بررسی می‌کند.

ارتباط: این بعد به نحوه‌ی تغییر و تبادل اطلاعات میان اعضا اشاره دارد که دارای دو بخش ارتباط کلامی و ارتباط غیر کلامی است. مک مستر بیشتر به ارتباط کلامی توجه دارد؛ این امر به دلیل اهمیت نداشتن ارتباط غیر کلامی نیست بلکه به دلیل این که تعریف عملیاتی و شیوه سنجیدن ارتباط غیر کلامی دشوار است.

نقش‌ها: نقش‌های خانوادگی شامل الگوهای تکراری رفتار و عملکرد اعضا یا کل خانواده است.

همراهی عاطفی: این بخش توان اعضای خانواده را در نشان دادن هیجان مناسب در مقابل گستره‌ی وسیعی از محرک‌ها ارزیابی می‌کند. در این بخش هم به احساسات مثبت، شامل واکنش‌هایی مانند عشق، مهربانی، شادی و... وهم به احساسات منفی هیجان‌هایی مانند ترس، وحشت، خشم و... توجه می‌شود.

آمیزش عاطفی: این بخش میزان علاقه مندی و توجه نگرانی‌های اعضای خانواده را به یکدیگر ارزیابی می‌کند.

کنترل رفتار: در این بخش شیوه‌ی ای را که اعضای خانواده جهت نگرانی استانداردهای رفتاری در داخل سیستم خانواده به کار می‌برند، ارزیابی می‌کند

عملکرد کلی: این بخش هم همان گونه که از اسمش پیداست عملکرد کلی خانواده‌ها را می‌سنجد و دارای ۱۲ ماده است (ریان^۴ و همکاران، ۱۳۹۰). این پرسش‌نامه توسط نوجوانان با توجه به ادراکی که از عملکرد خانواده خود دارند، پر می‌شود. ابزارهای متفاوتی برای سنجش عملکرد خانواده وجود دارد، اما دلیل انتخاب این پرسش‌نامه از میان سایر ابزارهایی که عملکرد خانواده را می‌سنجد، این است که هم از نظر مفهومی بعدها‌ی بیشتری از عملکرد خانواده را می‌سنجد و اینکه از پایایی و اعتبار بالایی نیز برخوردار بوده و همچنین پژوهش‌های زیادی در حوزه‌ی خانواده‌باین ابزار انجام شده است که این موارد بیانگر قدرت این ابزار

^۱. Epstein

^۲. Beishop

^۳. Baldwin

^۴. Rayan

است. شیوه‌ی نمره‌گذاری FAD به این صورت است که آزمودنی در یک مقیاس ۴ درجه‌ی لیکرت به صورت کاملاً مخالفم [نمره‌ی ۴]، مخالفم [۳]، موافقم [۲] و کاملاً موافقم [نمره‌ی ۱] پاسخ خود را انتخاب می‌کند. نمره‌ی بالاتر نشان دهنده‌ی کارکرد ناسالم‌تر است. این آزمون پس از تهیه در سال ۱۹۸۳ روی یک نمونه‌ی ۵۰۳ نفری اجرا شد و دامنه‌ی آلفای زیر مجموعه‌های آن بین ۰/۷۲ و ۰/۹۲ به دست آمد که حاکی از همسانی درونی نسبتاً خوب آن است. محاسبه‌ی روایی FAD نیز نشان داد که این آزمون توانسته اعضای خانواده‌های بالینی و غیربالینی را در ۷ خرده‌مقیاس از یکدیگر متمایز سازد. نتایج در سطح ۰/۰۱ معنی‌دار بود.

در ایران نیز عنایت (۱۳۷۸)، نوروزی (۱۳۷۷) و رضایی، امینی و بهاری (۱۳۷۹) هر کدام در پژوهش‌های خود به طور جداگانه روایی صوری و محتوایی FAD را مورد تأیید قرار داده‌اند پایایی این پرسش‌نامه نیز در پژوهش‌های مختلف مورد تأیید قرار گرفته است. از جمله‌ی این موارد می‌توان به پژوهش میرعنایت، پژوهش امینی و پژوهش بهاری نام برد که هر کدام از این افراد پایایی FAD را با استفاده از روش آلفای کرونباخ محاسبه کردند که به ترتیب برابر با ۰/۹۰، ۰/۹۱ و ۰/۹۲ بدست آمد (یوسفیانی و همکاران، ۱۳۹۱).

ج) مقیاس رشد اجتماعی: برای سنجش میزان رشد اجتماعی نوجوانان از پرسش‌نامه‌ی رشد اجتماعی الیس و اینترمن^۱ استفاده خواهد شد. این پرسشنامه از سوی الیس و اینترمن در سال ۱۹۹۰ ساخته شده است و برای تعیین رشد اجتماعی نوجوانان ۱۳ تا ۱۸ ساله مورد استفاده قرار می‌گیرد که ۲۷ ماده دارد. روایی و پایایی فرم اصلی پرسش‌نامه از سوی الیس و اینترمن روی گروه سنی ۱۸-۱۳ سال اجرا و تأیید شده است. (فدایی، ۱۳۹۰). در ایران نیز سیما نظری (۱۳۶۷) پایایی آزمون را به روش آلفای کرونباخ ۰/۸۱ گزارش کرده است. امیر تاش و همکاران (۱۳۸۵) در پژوهشی روی ۲۴۰ نفر از دانش‌آموزان دوره‌ی راهنمایی ورزشکار و غیر ورزشکار. ضریب پایایی این پرسشنامه را به روش آلفای کرونباخ ۰/۸۶ محاسبه کردند. روایی محتوایی و روایی همزمان این پرسش‌نامه نیز از سوی اساتید دانشگاه اصفهان مورد تأیید قرار گرفته است (راهنما و علین، ۱۳۸۷).

روش تجزیه و تحلیل و داده‌ها: به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها در بخش آمار توصیفی، از شاخص‌های مرکزی (انحراف معیار، حداقل، حداکثر و میانگین) و در بخش آمار استنباطی، از آزمون مستقل استفاده شده و همچنین برای پیش‌بینی رابطه‌ها نیز از ضریب همبستگی و رگرسیون چند متغیره همزمان استفاده شد. تجزیه و تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده با استفاده از نرم افزار SPSS-۱۹ انجام شد.

^۱. Witsman social Development scale

[دومین همایش ملی روانشناسی مدرسه]

[اردبیل، دانشگاه محقق اردبیلی]

[دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی]

[۲۳ اردیبهشت ۹۵]

نتایج

یافته‌های توصیفی

شاخص‌های توصیفی و داده‌های خام پژوهش در جدول شماره یک ارائه شده است:

جدول (۱) شاخص‌های مرکزی و پراکندگی متغیرها

متغیرها	میانگین	انحراف استاندارد	حداقل نمره	حداکثر نمره
مسئولیت پذیری	۲۳.۵۵	۴.۵۸	۱۰	۳۳
رشد اجتماعی	۱۳.۲۲	۴.۰۶	۶	۲۸
نمره کل عملکرد خانواده FAD	۱۲۸.۲۲	۲۴.۰۸	۶۹	۱۸۸
حل مسئله	۱.۷۹	۰.۵۶	۰.۸۳	۴
ارتباط	۲.۲۶	۰.۵۳	۰.۸۵	۳.۸۵
ایفای نقش	۲.۲۵	۰.۴۶	۰.۸۸	۳.۶۶
آمیزش عاطفی	۲.۳۴	۰.۶۰	۰.۶۶	۳.۸۸
همراهی عاطفی	۲.۴۱	۰.۴۵	۱.۴۴	۴.۱۴
کنترل رفتار	۲.۲۲	۰.۵۳	۱	۴.۱۱
عملکرد کلی	۲.۳۷	۷.۱۶	۱	۴.۳۳

یافته‌های استنباطی

در ادامه با توجه اطلاعات کسب شده نتایج آزمون فرضیه‌ها ارائه می‌شود:

فرضیه اول: بین عملکرد خانواده و مسئولیت پذیری نوجوانان رابطه مثبت وجود دارد.

نتیجه آزمون آماری هر فرضیه در جدول زیر آن عرضه شده است.

جدول (۲) ضریب همبستگی بین متغیرهای عملکرد خانواده با مسئولیت پذیری

متغیرها	درجه ی آزادی	ضریب همبستگی	سطح معنی داری
عملکرد خانواده / مسئولیت پذیری	۳۲۱	-۰.۴۱۸	۰.۰۰۰

** همبستگی در سطح ۰.۰۱ معنادار است (یک دامنه).

این فرضیه با استفاده از آزمون همبستگی پیرسون بررسی شد و همان طور که در جدول (۱) مشاهده می‌گردد بین عملکرد خانواده و مسئولیت پذیری نوجوانان در سطح $(a < 0.01)$ ، همبستگی معنی دار وجود دارد. چون سطح معنی داری محاسبه شده از

[دومین همایش ملی روانشناسی مدرسه]

[اردبیل، دانشگاه محقق اردبیلی]

[دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی]

[۲۳ اردیبهشت ۹۵]

آلفای ۰.۰۱ کوچک تر است در نتیجه فرض صفر رد می شود. به عبارت دیگر با ۹۹ درصد اطمینان تأیید می شود که بین عملکرد خانواده و مسئولیت پذیری نوجوانان رابطه مثبت وجود دارد. علامت منفی ضریب همبستگی نشانگر رابطه منفی بین متغیرها نیست بلکه، روش نمره گذاری FAD به صورت برعکس است و نمره ی بالاتر نشان دهنده ی کارکرد ناسالم تر خانواده است.

فرضیه دوم: بین عملکرد خانواده و رشد اجتماعی نوجوانان رابطه مثبت وجود دارد.

جدول (۳) ضریب همبستگی بین متغیرهای عملکرد خانواده و رشد اجتماعی

متغیرها	درجه آزادی	ضریب همبستگی	سطح معنی داری
عملکرد خانواده	۳۲۱	-۰.۴۹۸	۰.۰۰۰
رشد اجتماعی			

** همبستگی در سطح ۰.۰۱ معنادار است (یک دامنه).

همان طور که در جدول بالا مشاهده می گردد بین عملکرد خانواده با رشد اجتماعی نوجوانان در سطح $(\alpha < 0.01)$ رابطه وجود دارد و چون سطح معنی داری محاسبه شده از آلفای ۰/۰۱ کوچک تر است و در نتیجه فرض صفر رد می گردد و با ۹۹ درصد اطمینان تأیید می شود که بین عملکرد خانواده و رشد اجتماعی نوجوانان رابطه مثبت وجود دارد و میزان همبستگی متوسط است. منفی بودن علامت نشانگر رابطه منفی بین دو متغیر نیست بلکه پرسش نامه FAD به صورت معکوس نمره گذاری می شود.

فرضیه سوم: میزان مسئولیت پذیری نوجوانان دختر و پسر متفاوت است.

جدول (۴) مقایسه مسئولیت پذیری نوجوانان پسر و دختر

متغیرها	گروه ها	تعداد	میانگین	انحراف معیار	مقدار t	سطح معناداری
مسئولیت	پسرها	۱۶۱	۲۳.۷۶۴	۴.۵۶۰	۰.۸۵۹	۰.۳۹۱
	دخترها	۱۶۱	۲۳.۳۲۵	۴.۵۹۷		

همان طور که نتایج جدول بالا نشان می دهد مقدار t محاسبه شده برابر با ۰.۸۵۹ با سطح معناداری ۰.۳۹۱ است. چون سطح معناداری محاسبه شده از آلفای ۰.۰۵ بزرگ تر است در نتیجه فرض صفر تأیید می گردد. به عبارت دیگر با احتمال ۹۵ درصد اطمینان تأیید می شود میزان مسئولیت پذیری در نوجوانان دختر و پسر متفاوت نیست.

فرضیه چهارم: میزان رشد اجتماعی نوجوانان دختر و پسر متفاوت است.

[دومین همایش ملی روانشناسی مدرسه]

[اردبیل، دانشگاه محقق اردبیلی]

[دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی]

[۲۳ اردیبهشت ۹۵]

جدول (۵) مقایسه رشد اجتماعی نوجوانان پسر و دختر

متغیرها	گروه ها	تعداد	میانگین	انحراف معیار	مقدار t	سطح معناداری
رشد اجتماعی	پسرها	۱۶۱	۱۳.۲۹۱	۴.۲۷۶	۰.۳۵۴	۰.۷۲۴
	دخترها	۱۶۱	۱۳.۱۳۷	۳.۸۴۶		

این فرضیه نیز با استفاده از آزمون t برای گروه های مستقل بررسی شده است. مقدار t محاسبه شده برابر با ۰.۳۵۴ با سطح معناداری ۰.۷۲۴ است. از آن جایی که سطح معناداری محاسبه شده از آلفای ۰.۰۵ بزرگ تر است، در نتیجه فرض صفر تأیید می گردد. به عبارت دیگر با ۹۵ درصد اطمینان تأیید می شود میزان رشد اجتماعی در نوجوانان دختر و پسر متفاوت نیست. در ادامه به منظور پیش بینی مسئولیت پذیری و رشد اجتماعی نوجوانان بر اساس متغیرهای پیش بینی مؤلفه های عملکرد خانواده از روش رگرسیون چند متغیری همزمان استفاده شده است.

جدول (۶) نتایج معناداری رگرسیون برای پیش بینی مسئولیت پذیری

گروه	منبع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	R	R ²	F	سطح معناداری
نوجوانان	رگرسیون	۱۸۹۱.۳۶۹	۷	۰.۵۳۱	۰.۲۸۲	۱۷.۵۷۴	۰.۰۰۰
	باقی مانده	۴۸۱۲.۲۲۶	۳۱۴				
	جمع کل	۶۷۰۳.۵۹۵	۳۲۱				

همان طور که نتایج جدول بالا نشان می دهد در مجموع متغیرهای پیش بین (مؤلفه های عملکرد خانواده ۲۸ درصد از مسئولیت پذیری نوجوانان را پیش بینی می کند و F محاسبه شده در سطح ۰.۰۰۰ معنادار است و در نتیجه شرایط استفاده از آزمون رگرسیون وجود دارد و از این رو ضرایب رگرسیونی و آزمون معناداری این متغیرها در جدول زیر ارائه شده است.

جدول (۷) ضرایب رگرسیونی و آزمون معنی داری برای مسئولیت پذیری

گروه	متغیر	ضرایب استاندارد شده	ضرایب استاندارد نشده	مقدار t آماره	سطح معناداری
نوجوانان	مقدار B	خطای معیار	مقدار بتا		

[دومین همایش ملی روانشناسی مدرسه]

[اردبیل، دانشگاه محقق اردبیلی]

[دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی]

[۲۳ اردیبهشت ۹۵]

۰.۰۰۱	-۲.۲۱۶	-۰.۱۲۷	۰.۴۶۴	-۱.۰۲۷	حلّ مسأله
۰.۱۰۲	-۱.۶۴۲	-۰.۹۰	۰.۴۷۳	-۰.۷۷۶	ارتباط
۰.۰۱۵	-۲.۴۳۹	-۰.۱۵۵	۰.۶۲۷	-۱.۵۳۰	ایفای نقش
۰.۰۰۰	-۴.۰۸۶	-۰.۲۶۲	۰.۴۸۳	-۱.۹۷۵	آمیزش عاطفی
۰.۴۲۱	۰.۶۴۲	۰.۰۳۴	۰.۵۲۶	۰.۳۳۸	همراهی عاطفی
۰.۱۹	-۱.۳۱۳	-۰.۰۸۲	۰.۵۲۸	-۰.۶۴۹	کنترل رفتار
۰.۳۲۳	-۰.۹۸۹	-۰.۴۸	۰.۰۳۱	-۰.۵۳۱	عملکرد کلی
۰.۰۰۰	۲۴.۴۱۶		۱.۴۷۲	۳۵.۹۳۸	مقدار ثابت

** متغیر وابسته: مسئولیت پذیری

همان طور که نتایج جدول بالا نشان می دهد از بین متغیرهای پیش بین تنها متغیرهای حلّ مسأله، ایفای نقش و آمیزش عاطفی قادر به پیش بینی مسئولیت پذیری نوجوانان هستند و آزمون t برای معناداری ضریب رگرسیون آنها در سطح کمتر از ۰.۰۱ معنی دار است. منفی بودن ضریب رگرسیونی نشانگر رابطه منفی نیست بلکه به علت این است که پرسشنامه FAD به صورت معکوس نمره گذاری می شود.

به منظور پیش بینی رشد اجتماعی نوجوانان بر اساس متغیرهای پیش بین کارکرد خانواده نیز از روش همزمان تحلیل رگرسیون چند متغیره استفاده شده است. خلاصه نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل رگرسیون چند متغیری با استفاده از روش همزمان در جدول (۸) ارائه شده است.

جدول (۸) نتایج معناداری رگرسیون برای پیش بینی رشد اجتماعی

گروه	منبع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	R	R ²	F	سطح معنی داری
	رگرسیون	۱۶۷۸.۱۳۷	۷	۰.۵۶۴	۰.۳۱۸	۲۰.۸۲۸	۰.۰۰۰
نوجوانان	باقی مانده	۳۶۰۲.۵۹۸	۳۱۳				
	جمع کل	۵۲۸۰.۷۳۵	۳۲۰				

همان طور که نتایج جدول بالا نشان می دهد مجموع متغیرهای پیش بین (مؤلفه های عملکرد خانواده) ۳۱.۸ درصد از رشد اجتماعی نوجوانان شهر قزوین را پیش بینی می کند و F محاسبه شده در سطح ۰.۰۰۰ معنادار است و در نتیجه شرایط استفاده از آزمون رگرسیون وجود دارد. از این رو ضرایب رگرسیونی و آزمون معناداری این متغیرها در جدول زیر ارائه شده است.

[دومین همایش ملی روانشناسی مدرسه]

[اردبیل، دانشگاه محقق اردبیلی]

[دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی]

[۲۳ اردیبهشت ۹۵]

جدول (۹) ضرایب رگرسیونی و آزمون معناداری برای رشد اجتماعی

گروه	متغیر	ضرایب استاندارد شده	ضرایب استاندارد نشده	مقدار آماره t	سطح معناداری
		مقدار B	خطای معیار	مقدار بتا	
	حلّ مسأله	-۰.۵۳۱	۰.۴۵۱	-۰.۰۰۴	۰.۹۳۸
	ارتباط	-۱.۳۱۶	۰.۴۰۹	-۰.۱۷۲	۰.۰۰۰
	ایفای نقش	-۱.۵۴۵	۰.۵۴۳	-۰.۱۷۶	۰.۰۴۴
نوجوانان	آمیزش عاطفی	-۱.۵۴۲	۰.۴۱۸	-۰.۲۳۲	۰.۰۰۰
	همراهی عاطفی	-۰.۵۴۴	۰.۴۵۵	-۰.۰۶۲	۰.۲۳۳
	کنترل رفتار	-۰.۸۷۲	۰.۴۵۷	-۰.۱۱۶	۰.۰۵۷
	عملکرد کلی	-۰.۰۲۳	۰.۰۲۷	-۰.۰۴۰	۰.۴۰۱
	مقدار ثابت	۲۶.۵۲۳	۱.۲۷۴	۲۰.۸۲۶	۰.۰۰۰

* متغیر وابسته: رشد اجتماعی

همان طور که نتایج جدول بالا نشان می دهد از بین متغیرهای پیش بین تنها متغیرهای ارتباط، ایفای نقش و آمیزش عاطفی قادر به پیش بینی رشد اجتماعی نوجوانان هستند و آزمون t برای معناداری ضریب رگرسیون متغیر ارتباط و آمیزش عاطفی در سطح ۰.۰۰۰ و برای متغیر ایفای نقش در سطح ۰.۰۰۵ معنادار است. ضرایب استاندارد رگرسیون نشانگر آن است که سهم ارتباط در پیش بینی رشد اجتماعی برابر با (Beta -۰.۱۷۲) و سهم ایفای نقش برابر با (Beta -۰.۱۷۶) و در نهایت سهم آمیزش عاطفی در رشد اجتماعی نوجوانان برابر با (Beta -۰.۲۳۲) است.

بحث و نتیجه گیری

با توجه به یافته های پژوهش و وجود همبستگی مثبت میان نمره کلی عملکرد خانواده و مسئولیت پذیری نوجوانان، فرضیه اول پژوهش مبنی بر اینکه «بین عملکرد خانواده و مسئولیت پذیری نوجوانان رابطه مثبت وجود دارد» تأیید شده است. نتیجه به دست آمده با نتیجه پژوهش بابایی و اسکو (۱۳۹۱) که نشان داد عملکرد مطلوب خانواده در روند مسئولیت پذیری نوجوانان و جوانان مؤثر است و می تواند ۳۱ درصد از تغییرات مسئولیت پذیری نوجوانان را تبیین نماید همسو است. همچنین باید گفته شود که همان طور که در جدول (۶) مشاهده می شود در پژوهش حاضر عملکرد خانواده می تواند ۲۸ درصد از تغییرات مسئولیت پذیری نوجوانان را تبیین نماید. این یافته همسو با اظهارات گاف (به نقل از گال، ۲۰۰۸) است که بیان می کند عوامل خانوادگی بر مسئولیت پذیری افراد نقش مهمی دارد. پژوهش آدان (۲۰۰۱) به نقل از بابایی، (۱۳۸۱) نیز نشان می دهد که پیشرفت تحصیلی در مدارس یافت می شود که به مسئولیت پذیری و خودمختاری نوجوانان اجازه بروز دهند.

[دومین همایش ملی روانشناسی مدرسه]

[اردبیل، دانشگاه محقق اردبیلی]

[دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی]

[۲۳ اردیبهشت ۹۵]

فرضیه ی دوم پژوهش با عنوان «بین عملکرد خانواده با رشد اجتماعی نوجوانان رابطه مثبت وجود دارد» نیز تأیید شده است. و همچنین باید گفته شود که از بین متغیرهای پیش بین (مؤلفه های عملکرد خانواده) متغیرهای ارتباط، آمیزش عاطفی و ایفای نقش قادر به پیش بینی رشد اجتماعی نوجوانان هستند و عملکرد خانواده می تواند ۳۱ درصد از رشد اجتماعی نوجوانان را تبیین کند. این نتیجه با پژوهش زارعی و حسنی (۱۳۸۴) همسو است. پژوهش اخیر که به منظور بررسی نقش خانواده در رشد اجتماعی ۶۲۵ نفر دانش آموزان دختر و پسر متوسطه کرمانشاه انجام شده است و نتایج به دست آمده از آن نشان داد که متغیرهای مرزهای خانواده، ساختار قدرت و سبک تربیتی مقتدرانه و مسئولیت پذیری والدین با رشد اجتماعی فرزندان رابطه مثبت و معنادار داشته اند و همچنین نتایج رگرسیونی نیز نشان داد که مرزهای خانواده و ساختار قدرت خانواده و بدرفتاری والدین با فرزندان تأثیر مستقیم و معناداری بر رشد اجتماعی دانش آموزان دارد. این یافته همسو با اظهارات گیدنز (۱۳۸۵) است که معتقد است نقش الگوهای فرزند پروری خانواده تأثیر زیادی در رشد اجتماعی فرزندان دارد.

اسدیان و پیری (۱۳۹۳) هم در پژوهش خود با عنوان رابطه بین عملکرد خانواده و کفایت اجتماعی دانشجویان دانشگاه آزاد واحد سلماس (نشان داده که) بین عملکرد خانواده و کفایت اجتماعی رابطه مثبت وجود دارد. محبّی و همکاران (۱۳۹۱) نیز در پژوهش خود به نتیجه رسیدند که جوّ عاطفی خانواده با رشد مهارت های اجتماعی فرزندان رابطه وجود دارد و در سطح (P ۰.۰۱) معنادار است.

فرضیه سوم با عنوان «میزان مسئولیت پذیری نوجوانان دختر و پسر تفاوت وجود دارد» و فرضیه چهارم «میزان رشد اجتماعی نوجوانان دختر و پسر تفاوت وجود دارد» تأیید نشده است و میزان مسئولیت پذیری و رشد اجتماعی دانش آموزان دختر و پسر تفاوت معنادار ندارد و تفاوت مشاهده شده میانگین های دو گروه ناچیز و ناشی از عوامل دیگر است. این امر را می توان این گونه تبیین کرد که امروزه نابرابری های موقعیت های مختلف زنان و مردان در کلّ جهان و به تبع آن در جامعه ما در حال کم شدن است. به طوری که بخش قابل توجهی از دانشجویان دانشگاه ها را زنان تشکیل می دهند و در موقعیت های اجتماعی و شغلی بالاتری در همه زمینه های اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی زمینه حضور پیدا کرده اند. همچنین با توجه به تأیید فرضیه ی اول و دوم پژوهش، می توان توضیح داد که عملکرد خانواده بر رشد اجتماعی و مسئولیت پذیری نوجوانان دختر و پسر یکسان بوده است. نتایج این فرضیه ها همسو با پژوهش شجری (۱۳۸۲) و محبّی و همکاران (۱۳۹۱) است که نشان داده است در میزان رشد اجتماعی دانش آموزان دختر و پسر شاهد تفاوت معناداری وجود ندارد. همچنین پژوهش کردلو (۱۳۸۷) و کولز (۱۹۹۶)؛ به نقل از کردلو (۱۳۸۷) نیز نشانگر عدم تفاوت مسئولیت پذیری دختران و پسران است.

برای تبیین فرضیه های اول و دوم نیز می توان این گونه نظر داد که خانواده هایی که از نظر عملکردی کارآمدتر هستند تمایل بیشتری به گفت و گو و اظهار نظر دارند که این امر موجب درک متقابل والد و فرزند می شود و این امر باعث رشد ابعاد مختلف روان شناختی از جمله مسئولیت پذیری و رشد اجتماعی افراد و حفظ سلامت روان فرزندان می شود.

[دومین همایش ملی روانشناسی مدرسه]

[اردبیل، دانشگاه محقق اردبیلی]

[دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی]

[۲۳ اردیبهشت ۹۵]

با توجه به اهمیت و ارزش آموزش مسئولیت پذیری با اهداف پیشگیرانه و ارتقای سطح سلامت روان و فقدان این امر که باعث می شود، فرد در برابر فشارها و استرس ها به رفتارهای غیر مؤثر و پرخاشگرانه روی آورد، آموزش آن به کودکان و نوجوانان، احساس کفایت توانایی مؤثر بودن غلبه بر مشکل را به وجود می آورد. بنابراین تردیدی وجود ندارد که از مهم ترین هدف های خانواده ها و جامعه، ایجاد مسئولیت پذیری در فرد است.

بالا بردن آگاهی خانواده ها درباره ویژگی های خانواده کارآمد نیز به بهبود زندگی و پیشرفت جوانان کمک می کند. و انجام و تکرار پژوهش و بررسی ارتباط متغیرهای به کار گرفته شده با متغیرهای دیگر مانند تحصیلات والدین، خاستگاه اجتماعی نوجوانان، در نظر گرفتن تاریخچه زندگی آن ها.

منابع

- اسدیان، سمیه. و پیری، محمّد. (۱۳۹۳). "بررسی رابطه بین عملکرد خانواده با کفایت اجتماعی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد سلماس". فصل نامه علوم رفتاری، سال چهارم، شماره ۸، صص: ۴۰-۲۵.
- امیرتاش، علی محمّد. سبحانی نژاد، مهدی. و عابدی، احمد. (۱۳۸۵). "مقایسه رشد اجتماعی دانش آموزان پسر ورزشکار و غیر ورزشکار دوره راهنمایی تحصیلی". فصل نامه المپیک، سال ۱، شماره ۲، صص ۶۱-۵۳.
- بابایی، غلامرضا. (۱۳۸۱). "بررسی و مقایسه عزت نفس، مسئولیت پذیری، روحیه همکاری و سلامت عمومی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان راهنمایی و متوسطه شبانه روزی با دانش آموزان عادی استان آذربایجان غربی". فصل نامه علمی - پژوهشی رفاه اجتماعی، سال چهارم، شماره ۲۱.
- بابایی، یحیی. و اسکو، صیاد. (۱۳۹۱). "بررسی نقش خانواده در مسئولیت پذیری نوجوانان و جوانان". مجله بررسی مسائل اجتماعی ایران، سال دوم، شماره ۲، صص: ۲۳-۱.
- برک، لورا. (۱۳۸۹). "روان شناسی رشد: از نوجوانی تا پایان زندگی". ترجمه یحیی سید محمدی، تهران، نشر ارسباران، جلد دوم.
- راهنما، اکبر. و علین، حمید. (۱۳۸۷). "مقایسه رشد اجتماعی دانش آموزان شاهد و غیر شاهد شهر تهران". ماهنامه علمی- پژوهشی دانشگاه شاهد، سال ۱۴، دوره جدید، شماره ۲۰، ۷۱-۵۶.
- ریان، ک. اپستین، ن. تیتز، گک. میلر، الف. و بیشاب، دال. (۱۳۹۰). "خانواده درمانی: ارزیابی و درمان خانواده ها با رویکرد مک مستر". ترجمه محسن دهقانی و مریم عباسی، تهران، انتشارات رشد، (۲۰۰۵).
- زراعی، امین و حسنی، کاظم. (۱۳۸۴). "بررسی تأثیر خانواده در رشد اجتماعی دانش آموزان استان کرمانشاه". مجله روان شناسی مدرسه، سال اول، شماره ۱.
- سیما نظری، عشرت. (۱۳۶۷). "رشد اجتماعی". تهران: انتشارات انجمن اولیا و مربیان، چاپ سوم.
- شجری، مرتضی. (۱۳۸۲). "بررسی مقایسه رشد اجتماعی بین دانش آموزان شاهد و غیر شاهد شهر بیجار". پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد، رشته روان شناسی عمومی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه بین المللی امام خمینی (ره)، قزوین.
- طباطبایی، نفیسه. طباطبایی، شهاب الدین. کاکایی، یزدان. و محمدی آریا، علیرضا. (۱۳۹۰). "رابطه سبک های هویت و مسئولیت پذیری با پیشرفت تحصیلی نوجوانان ۱۵ تا ۱۸ ساله شهر تهران". فصل نامه علمی - پژوهشی رفاه اجتماعی، سال دوازدهم، شماره ۴۴.
- فدایی، ندا. (۱۳۹۰). "رابطه بین اشتغال مادران و رشد اجتماعی فرزندان". فصلنامه علمی - پژوهشی مطالعات خانواده، سال دوم، شماره ۵.

[دومین همایش ملی روانشناسی مدرسه]

[اردبیل، دانشگاه محقق اردبیلی]

[دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی]

[۲۳ اردیبهشت ۹۵]

- کالتریج، جی. و میلبرن، جی. ان. (۱۳۸۵). "آموزش مهارت‌های اجتماعی به کودکان". ترجمه محمدحسین شعاری نژاد، مشهد: آستان قدس رضوی. چاپ دوم.
- کردلو، مریم. (۱۳۸۷). "بررسی عوامل موثر بر مسئولیت پذیری نوجوانان دبیرستانی در خانه و مدرسه". مجلات روان شناسی و علوم تربیتی رشد مدرسه، شماره ۱۳، صص: ۱۱-۴.
- کلمز، هریس رین. (۱۳۸۵). "آموزش مسئولیت پذیری اجتماعی به کودکان". ترجمه پروین علیپور، تهران: انتشارات آستان قدس رضوی.
- گلاسرو، ویلیام. (۱۳۸۵). "مدارس بدون شکست". ترجمه حمزه تبریزی، تهران: آشتیان.
- گلدنبرگ، هربرت. و گلدنبرگ، ایرونه. (۱۳۸۲). "خانواده درمانی". ترجمه حمیدرضا حسین شاهی، تهران: انتشارات روان.
- گیدنیز، آنتونی. (۱۳۸۵). "جامعه شناسی". ترجمه منوچهر صبوری، تهران: نشر نی، چاپ دوم.
- مارنات، گری گراث. (۱۳۸۷). "راهنمای سنجش روانی". ترجمه حسن پاشا شریفی و محمدرضا نیکخو، تهران: انتشارات رشد. چاپ چهارم، جلد چهارم.
- ماسن، پاول. کیگان، جروم. هوستون، کارول. و کانجر، جان. (۱۳۸۵). "رشد شخصیت کودک" ترجمه مهشید یاسایی، تهران، انتشارات مرکز.
- محبی نورالدین وند، مهدی. مشتاقی، سمیه. و شهبازی، مریم. (۱۳۹۰). "رابطه بین جو عاطفی خانواده با رشد مهارت‌های اجتماعی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان پسر و دختر پایه‌های چهارم و پنجم ابتدایی شهرستان مسجد سلیمان". پژوهش در برنامه ریزی درسی، سال هشتم، دوره دوم، شماره ۳۰، صص: ۹۳-۸۴.
- میرزایی علویچه، مهدی. نصیرزاده، مصطفی. اسلامی، احمدعلی. شریفی راد، غلام رضا. و حسن زاده، اکبر. (۱۳۹۲). "تأثیر عملکرد خانواده در وابستگی جوانان به مواد مخدر صنعتی". فصل نامه علمی - پژوهشی آموزش و ارتقاء سلامت، سال اول، شماره ۲، صص: ۳۶-۱۹.
- یوسفیانی، غلام رضا. حبیبی، مجتبی. و سلیمانی، اسماعیل. (۱۳۹۱). "رابطه رفتار مطلوب انطباقی با عملکرد خانواده، منبع کنترل، عزت نفس دانش آموزان". مجله روان شناسی مدرسه، سال اول، شماره ۲، صص ۱۳۴-۱۱۴.
- _Beelman, J. (۱۹۹۹). Effect of Social Competence in Children. *Journal of Clinical Child Psychology*, Vol ۲۳ (۸) ۱۲۳-۱۲۹.
- _Blunket, H.M. (۲۰۰۳). Respect and responsibility. *Journal of Special Psychology*, Vol ۲۳۷; ۴۷-۹۶.
- _Colby, A. (۲۰۰۳). Educating Citizence. Preparing America s undergraduates for live of Moral and Sivicresponsibility, Published by Jessy Bass Awiley Imprint, first Edition, united states of America..
- _Gall, D.A. (۲۰۰۸). Navigating a Way Though Plurality and Social Responsibility. *International Journal of Art Design Educating*, Vol ۲۷ (۱) ۲۶-۴۳.
- _Glasser, W. (۲۰۰۰). Reality Therapy Sandhu, Daya Singh. Reality Therapy, Professional School Counsding, Vol ۳: ۶۸-۸۵.
- _Moote, J. R. (۱۹۹۹). Social Skill Training with Yout in School setting. *Research on social, work practic*, Vol ۹۹, Issue ۴.
- ._Sheke, D.L. (۱۹۹۸). A Longtitudinal study of Hong Kong adolescents and Parents Perception of family functioning and well-bing. *SREL. Social sevice Review*, ۶۴, PP: ۱۲۱-۱۴۲.

[دومین همایش ملی روانشناسی مدرسه]

[اردبیل، دانشگاه محقق اردبیلی]

[دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی]

[۲۳ اردیبهشت ۹۵]

_Verschuren, K. (۱۹۹۶). The Internal Working mode of self, and competence in Five years old. Journal of child development. Vol ۶۷ (۵) ۲۴۹۳-۲۵۱۱.

_Whiting, T.B. & Whiting, J.W. (۱۹۸۶). Children of six cultur: A Psycocultural analysis. Cambridge, M A: Harvard university press.

